ھاجى مىرزاھىد كېرىمى
سۇلتان ئابدۇرىشتخان
1
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

هاجى مىرزاھىد كېرىمى

سۇلتان ئابدۇرېشىتخان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى : مەمتىمىن شىپە
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : ئەلى ياقۇپ
مەسئۇل كوررېكتورى : ئاسىيە ئەخمەت

سۇلتان ئابدۇرېشىتخان (1)

(تارىخي رومان)

هاجى مىرزاھىد كېرىمى

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى

مەسئۇل مۇھەررىرى : مەمتىمىن شىپە
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : ئەلى ياقۇپ
مەسئۇل كوررېكتورى : ئاسىيە ئەخمەت

2000 ـ يىل 3 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 4,000 — 1
ISBN7—228—05168—8/I • 144
باھاسى : 18.00 يۈەن

图书在版编目(CIP)数据

阿布都热西得汗:维吾尔文/阿吉·米尔扎依提·克里木著。— 乌鲁木齐:新疆人民出版社,1999.8

ISBN7—228—05168—8

Ⅰ.阿… Ⅱ.阿… Ⅲ.长篇小说 — 中国 — 当代 — 维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.1247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(1999)第17493号

阿布都热西得汗(1) (维吾尔文)

(历史长篇小说)

阿吉·米尔扎依提·克里木 著

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码830001)

新疆新华书店发行

新疆人民出版社微机室排版

乌鲁木齐福利印刷厂印刷

850×1168毫米 32开本 12.125印张 2插页

2000年3月第1版 2000年3月第1次印刷

印数:1——4,000

ISBN7—228—05168—8/I·144 定价:18.00元

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب. قۇتلۇق ئۇچرىشىش 1

ئىككىنچى باب. مىرزائەلى تاغايىنىڭ قىلتىقى 38

ۈچىنچى باب. بارس قاۋۇن داۋىنىنىڭ ئۇ يېقىدا 58

چى باب. بۇزرۇكۋارنىڭ نەسىھەتى 85

ىنچى باب. يولۋاس چاڭگىلىدىن قۇتۇلۇش 120

كاتىنچى باب. قوچقار قىشلىقىدىكى سۇيىقەست ... 131

تىنچى باب. ئاشىقنىڭ ئۆلۈمى 150

كىزىنچى باب. سۇدا ئېقىپ كەلگەن رومال ... 171

ققۇزىنچى باب. ئاق ئۆيدە ئوقۇلغان نىكاھ 190

ەنىنچى باب. نائىب سۇلتاننىڭ ئادالىتى 213

ون بىرىنچى باب. تىنچسىز يىللار 235

ون ئىككىنچى باب. ئاقسۇدا كۆتۈرۈلگەن
ارا قۇيۇن 258

ئون ئۈچىنچى باب. ئۆكەر تىكلەشكەندە 293

ئون تۆتىنچى باب. جازا ھۆكۈم قىلىش 309

ئون بەشىنچى باب. مەقبەرە ئالدىدا تۆكۈلگەن قان 348

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

بىرىنچى باب

قۇتلۇق ئۈچرىشىش

1

هاۋا ئوچۇق، كۆك ئاسمان دېڭىزىدىكى ئاق بۇلۇتلار خۇددى بەلكەندەك ئۈزۈپ يۈرەتتى. ياز قۇياشى زەرەپشان دالىسىغا وتلۇق نۇرىنى چاچماقتا ئىدى. ئىسسىق تەپتىدىن باغلاردىكى وغاچ - شاپتۇللار قىزىرىپ، چۆنەكلەردىكى قوغۇن - تاۋۇزلار ەڭ تۈزۈپ، مەززىلىك پۇراق تارقىتىپ تۇراتتى، مۇڭلۇق «لاي - لاي» ناخشىسىنى ئېيتىپ، خامان تېپىۋاتقان دېھقانلار ەرگە چۆمگەنىدى. كالا، ئېشەك، ئاتقا سۆرەتكەن تاش تۇلۇقلار بيستىلغان باشاقلار ئۈستىدە غىلدىرلاپ ئايلىناتتى.

زەرەپشان دەرياسىغا يېقىن بوستانلىقلاردا تورغاي، ۇمۇچۇق، قۇچقاچ، تۆمۈرتۇمشۇق كەبى قۇشلار ئىسسىقتىن اغرى ئۆرتۈلۈپ، شاخلاردا چاكىلداپ ئولتۇرۇشاتتى، ۇمشۇقلىرى بىلەن بىر - بىرىنى سىيلاپ سۆيۈشەتتى. پەقەت اشىق كاككۇكلا سۇۋادان تېرەكنىڭ چىڭ ئۈچىدا ھەريانغا ويۇنداپ قاراپ سايراۋاتاتتى.

دولقۇنلاپ كۆۋەجەپ قىرغاق يالاپ ئېقىۋاتقان زەرەپشان ويلىرى بىر ئاز سالقىن ئىدى. دەريادىن ئەسكەن مەيىن شامال سۇغا كۆلەڭگىسى چۈشۈپ تۇرغان سۆگەت، تېرەكلەرنىڭ نۇر

قۇچقان كۆمۈش ياپراقلىرىنى يەلپۈتەتتى.

دەريا بويىدا سۇ ئىچىشىۋاتقان بىر توپ كېيىك پات - پات باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئۇياق - بۇياققا بويۇنداپ قاراپ قويۇشاتتى. ئۇلار بىردىن قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىشىپ، بويۇنداپ تۇرۇپ قېلىشتى. ئاتنىڭ كىشنىگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ، بىر يا ئوقى ئۇچۇپ كەلگىنىچە بىر ئانا كېيىك ئالدىدىكى سۇ يالاپ، ئورىچەك قىلىپ قويغان يەرگە سانجىلىپ قالدى. ئانا كېيىك چۆچۈپ ئەتراپىغا ئالاقزادىلىك بىلەن قارىدى - دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپ، ئىككى تاقلاپ قىرغاققا چىقتى. باشقا كېيىكلەرمۇ ئالاقزادە بولۇشۇپ، يۈگۈرۈپ قاچقانلىرىچە كۆزدىن غايىب بولۇشتى.

— ئاپلا شاھزادە، ئوقلىرى تەگمەپتۇ، — دېدى ئابدۇرېشىتخاننىڭ كەينىدىن ئات چېپىپ كەلگەن خاس نۆكەر ئەكرەم قىرغاقتا توختاپ، — كېيىكلەر قېچىپ كېتىپتۇ.

— ياخشى بولۇپتۇ ئەكرەم، مەن ئەتەي قارىغا ئالمايلا ئوق ئۈزگەنىدىم. ھېلىمۇ ئەتىگەندىن بېرى بىر مۇنچە قىرغاۋۇل، كەكلىك، تاغ تېكىسى، توشقانلارنىڭ جېنىغا زامىن بولدۇق، شۇمۇ يېتەر. مۇشۇ يەرگە بارگاھ قۇرۇپ، بىر - ئىككى كۈن تۇرساق، دەيمەن.

ئابدۇرېشىتخان ئاتتىن چۈشۈپ، تېزگىنىنى نۆكەرگە تۇتقۇزۇپ، غانجۇغىلىۋالغان ئىلاننى ئېلىپ تۇرۇۋىدى، بەگ ئەتكىلىرى[1] ئەمىر قۇلى بارلاس، ئەمىر مىراخور بارلاس، ماھمۇد شىرازىلار يېتىپ كېلىشتى.

— ئوھوي شاھزادە، بارچە ئوۋچىلار قۇش، ھايۋان ئوۋلىسا، ئالىيلىرى يىلان ئوۋلاپلىغۇ، — ئەمىر قۇلى بارلاس سۆزلەۋېتىپ تۇرۇپ قالدى ۋە يېقىن كېلىپ يىلاننىڭ پارقىراپ تۇرغان مۈڭگۈزلۈك بېشىنى ئاستا تۇتتى، — بۇ ئاددىي يىلان

① بەگ ئەتكە - شاھزادىلارنى تەربىيىلەشكە تەيىنلەنگەن ئادەم.

ئەمەسكەنغۇ، يىلانلارنىڭ پادىشاھىنى ئۇۋلاپلا شاھزادە، تېپىلماس، خاسىيەتلىك ئولجىغا ئىگە بولۇپلا.

— قېنى ئېيتىڭا، بۇ راستىنلا يىلانلارنىڭ پادىشاھىمۇ؟ — دەپ سورىدى ئابدۇرېشىتخان. ئەمىر قۇلى بارلاس ئورنىغا ماھمۇد شىرازى جاۋاب بەردى.

— شاھزادە، ئەمىر ئېيتقاندەك بۇ راستىنلا يىلانلارنىڭ پادىشاھى. قارىسىلا مۆڭگۈزىگە، مانا مۇشۇ مۆڭگۈزنى قولغا چۈشۈرگەن ئادەمگە دۈشمەنلەر زىيان - زەخمەت يەتكۈزەلمەيدۇ، ئۇنداق ئادەمنىڭ مەرتىۋىسى ئۈستۈن، ھۆرمىتى زىيادە بولىدۇ. كىتابلاردا شۇنداق يېزىلغان، بۇنى قورقماستىن قانداق تۇتۇۋالدىلا؟

ئوۋچىلار ئىچىدە مۇشۇ ماھمۇد شىرازىلا ساۋۇت - دوبۇلغا كىيمىگەنىدى. ئۇزۇن چار ساقىلى، ئاق سەللە، شايە تونى ئۇنى ناھايىتى سىپايە كۆرسەتسە، ئەمىر قۇلى بارلاس بىلەن ئەمىر مىراخۇر بارلاسنى دوبۇلغا - ساۋۇت سۈرلۈك قىلىۋەتكەنىدى. ئۇلار دائىم كىتاب بىلەن ھەپىلىشىدىغان بۇ تەقۋادار ئالىمنى ساپ ھاۋادا دەم ئالدۇرۇش، تەبىئەتنىڭ جەلىبكار مەنزىرىسىدىن ھۇزۇرلاندۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ چىققانىدى.

شاھزادە ئەرەب، فارس تىلىنى ئۆگىنىۋاتقان ۋە بىر نەچچە كۈندىن بېرى روھلىنىپ قالغان بۇ بەگ ئەتكىسىگە مەمنۇنلۇق بىلەن قاراپ دېدى:

— ئۇستاز، بىز قونغان قىشلاقتىن ئەتىگەندىلا شىكارغا ئاتلاندۇق ئەمەسمۇ، مەن ئالدىڭلاردا ئات چاپتۇرۇپ كەتتىم. قىزىقچىلىقتا توختىماي چېپىپ، بىر يۇلغۇنلۇق ئىچىگە كىرىپ كەتكىنىمنى بىلمەي قاپتىمەن، بىر چاغدا ئاتنى ئاستىلىتىپ ئارقامغا قارىسام، سىلەر كۆرۈنمىدىڭلار. بىرەر ئولجىسىز قايتقۇم كەلمەي ئاتنى دىۋىتىپ ئىتتىكلەتتىم. تېزگىنىنىمۇ قويۇۋەتتىم، شورلۇق، قاقاس يۇلغۇنلۇقتا قانچىلىك يۈرگىنىمنى

بىلمەيمەن، بىر چاغدا ئات كىشنەپ، ئىككى پۇتىنى ئېگىز
كۆتۈرۈپ، چاپچىپ توختىۋالدى. قامچا ئۇرساممۇ ماڭمىدى.
قارىسام، بىر يىلان چوغدەك يانغان كۆزلىرىنى ماڭا قاداپ،
بويىنىنى تىك قىلغان هالدا چەمبەر بولۇپ يولۇمدا يېتىپتۇ، تېنىم
جۇغۇلداپ قاراپ قالدىم. ئاتنى بۇراپ كەينىمگە يانماقچى
بولۇۋىدىم، يىلان ئېتىلماقچى بولۇپ، چەمبەردەك يۆگىلىۋالغان
تېنىنى ئۇزۇن سوزدى. نېمىدېگەن دەهشەت! مەن دەرهال
كەينىمگە يېنىش ئويۇمدىن يېنىپ ئوقيانى قولۇمغا ئالدىم ـ دە،
يىلاننىڭ بويىنىنى قارىغا ئېلىپ ئوق ئۈزدۈم، ئوق بوغۇزىغا
سانجىلدى. ئەنە قارىسىلا ئۇستاز، بوغۇزى يىرىلدى، قويۇق
قارامتۇل قېنى شورلۇق يەرگە ئاقتى. بىردەم تېپىرلاپ جان
بەردى. ئۇنى ئىگەرگە غانجۇغىلاپ، كەينىمگە ياندىم ـ دە،
يۇلغۇنلۇق چېتىگە چىقىپ، ئەكرەم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.
ئىككىمىز دەريا بويىغا بىرگە كەلدۇق. مەن تېخى ئەرزىمەس
نەرسىنى ئوۋلاپ، كۆلكىگە قالىدىغان بولدۇم، دەپ
ئويلىغانىدىم.

— باركاللا شاهزادە، — دېيىشتى بەگ ئەتكىلەر ئۇنىڭ
جاسارىتىگە قايىل بولۇپ.

شاهزادىنىڭ ئارقا ـ ئارقىدىن يېتىپ كەلگەن هەمراهلىرى،
خاس نۆكەرلىرى ئاتلىرىدىن چۈشۈپ، بارگاھ راسلاشقا
كىرىشتى.

ئابدۇرېشىتخان يىلاننى يەنە غانجۇغىلاپ قويدى، ئاتنىڭ
تېزگىنىنى ئەكرەمگە بېرىپ، ئات باغرىدەك يانتۇ قىرغاقتىن
دەريا بويىغا چۈشتى، ئېڭىشىپ، لەڭ ئۇرۇپ ئېقىۋاتقان
زەرەپشان سۈيىدە قول ـ يۈزىنى يۇدى. ئۆرە بولۇپ شايە ياغلىقى
بىلەن باش ـ بويۇنلىرىنى سۈرتتى. شاهزادىنىڭ بۇرۇتى خەت
تارتىپ قالغانىدى. ۋۇجۇدىدا كۈچ ـ غەيرەت ئۇرغۇپ تۇراتتى.

ئىككىمىزنىڭ شولىسى گەر سۇغا چۈشەركەن،
ئاقسا قايغا شۇندا ئاچىلۇر گۈلى لىۋەن[1].

ئۇ نەۋائىنىڭ بۇ ئىككى مىسرا غەزىلىنى ئوقۇپ بولۇپ قىرغاققا چىقىشىغا، بىر ساداق ئوقى قۇلىقى تۈۋىدىن ۋىڭڭىدە قىلىپ ئۆتۈپ، ئىككى قەدەم نېرىدىكى سۆگەت غولىغا سانجىلىپ قالدى. چۆچۈپ كەتكەن شاھزادە ئەنسىز نەزىرىنى ئۇياق ـ بۇياققا تىكتى. قوم بارخانلىرى، يۇلغۇن، توغراقلاردىن باشقا ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىدى، ئۇ بېرىپ سانجىلىپ قالغان ساداق ئوقىنى تارتىۋالدى.

— شاھزادەم، بۇ يەر تىنچ ئەمەس ئىكەن. يۆتكىلىپ كەتسەك بولارمىكىن، — دېدى غايىبتىن كەلگەندەك ئېتىلغان ساداق ئوقىنى كۆرگەن خاس نۆكەرلەر سەردارى ئوسمانبەگ ئالاقزادە بولۇپ.

بەگ ئەتكىلەرمۇ ئوسمانبەگنى قۇۋۋەتلەپ، باشقا جايغا كېتىشكە مەسلىھەت بەردى.

— بۇ ساداق ئوقىنىڭ قەستەن ئېتىلغانلىقىغا كىم گۇۋاھلىق بېرەلەيدۇ؟ — ئابدۇرېشىتخان سەردارغا، ئاندى بەگ ئەتكىلىرىگە قارىدى، — بىكار ئەندىشە قىلمايلى. بەلكىم بۇ ياخشىلىقتىن بېشارەت بولۇشى مۇمكىن.

— ئىنشائاللا شاھزادە، ئېيتقانلىرىدەك بولغاي.

ئوسمانبەگ دېگىنىدىن يانمايدىغان ئابدۇرېشىتخاننى زورلىماي، ئەتراپىنى ھوشيارلىق بىلەن كۆزىتىشكە ئادەم ئورۇنلاشتۇردى.

«بۇ ساداق ئوقىنى ئاتقان كىمدۇ؟ قارىغا ئالغىنى مەنمۇ ياكى

---

① ئەسلى تېكىستى:
بولسا ئىككىمىزنىڭ يۈزى ئەكس سۇدا پەيدا،
ئول سۇنىتەرەپ بارسا ئاچىلغاي گۈلى رەنا.

بىرەر قۇشمۇ، بۇ زادى نېمە ئۇچۇن؟» دەريا ئېقىنىنى بويلاپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان لاچىنغا قاراپ ئويغا چۆمگەن شاھزادە كېلىۋاتقان ئات تىۋىشىنى ئاڭلاپ كەينىگە بۇرۇلدى. قارا تەرگە چۆمۈلگەن قىزىل تورۇقتىن سەكرەپ چۈشكەن ئوردا ياساۋۇلى قەيسەربەگ شاھزادىگە ئېگىلىپ سالام بەردى. ئابدۇرېشىتخان سورىدى:

— خەۋەر ئېلىپ كەلدىڭىزمۇ ياساۋۇل؟

— ئارى، شاھزادە، خان ھەزرەتلىرىدىن خەۋەر ئېلىپ كەلدىم.

— قېنى ئېيتىڭ.

— خان ئالىيلىرى: «ئوغلۇم ئابدۇلرەشىدخان شىكارغا چىقىپ كەتكىلى بىر ھەپتە بولدى، قايتىپ كەلمەيۋاتىدۇ، ئۇ قەيەردە بولسا، شۇ يەردىن پايتەختكە قايتسۇن» دەپ، بۇ پەرمانىنى ئالىيلىرىغا يەتكۈزۈشۈمنى بۇيرۇغانىدى. ئىككى كۈندىن بېرى ئۇچرىغان كىشىلەردىن سوراپ، ئىز قوغلاپ يۈرۈپ بۇ يەردە يېتىشىۋالدىم، — دېدى قەيسەربەگ ھۆرمەت بىلەن پەرمانىنى ئۇزىتىپ.

شاھزادىمۇ ئىززەت - ئىكرام بىلەن پەرمانىنى ئېلىپ، باش ئۇستىگە كۆتۈردى ۋە ئېچىپ ئوقۇدى:

«ئوغلۇم ئابدۇلرەشىدخان، بۇ پەرمانىم قايسى ۋاقىتتا قولۇڭغا تەگسە، شۇ ۋاقىتتا پايتەختكە قايتقىن. تاغاڭ مەنسۇر خاننىڭ يېنىغا بارىسەن.

سەئىدخان»

شاھزادە پەرمانىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاتقا مىندى - دە:

— ئاتلىنىڭلار! پايتەختكە قايتىمىز، — دېدى ھەمراھلىرىغا.

قۇشچىلار قارچىغا، بۈركۈتلىرىنى قولىرىغا قوندۇرۇپ، مۇلازىم نۆكەرلەر ئوۋلانغان قۇش، ھايۋانلارنى ئاتلىرىغا

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

غانجۇغىلاپ، شاھزادىنىڭ كەينىدىن يۈرۈپ كېتىشتى.

2

— ئوغلۇم، بۇ قېتىم يولۇڭغا بەكمۇ تەلمۈرتىۋەتتىڭ. شىكار ۋاقتى ئۈچ كۈندىن ئاشماسلىقى كېرەك ئىدى. ئىككى كۈندىن بېرى سەندىن ئەنسىرەپ، ئاناڭمۇ كۆز يۇممىدى.

سەئىدخان كۆركەم ياسالغان ھەرەم قەسرىنىڭ[1] گۈلدار شالاسۇنلۇق پېشايۋىنىغا قويۇلغان تەختتىن تۇرۇپ، شىكاردىن قايتىپ كەلگەن ئوغلىنى كايىش ، تەنبىھ بىلەن كۈتۈۋالدى.

قوللىرىنى كۆكسىگە ئالغان ئابدۇرېشىتخانمۇ جاۋاب ياندۇرماي جىم تۇردى، ئۇنىڭ ئۈچىسىدا جەڭ لىباسى، قولىدا ئورالغان ئۆلۈك يىلان بار ئىدى، ئۇ ئاتىسىغا جەڭدىن غەلىبە قۇچۇپ قايتىپ كەلگەن قەھرىمان سەركەردىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى، خەت تارتىشقا باشلىغان بۇرۇتى ناھايىتى ياراشقانىدى.

«شۈكرى ئاللا!» دېدى سەئىدخان ئىچىدە ئوغلىغا نەزەر سېلىپ ۋە ئاق سانجىلغان ساقىلىنى سىلاپ، گۆھەر قادالغان تاج ۋە دەستارىنى[2] ئېلىپ تەختتە قويۇپ پەسكە چۈشتى.

— ئوغلۇم، ئات ئۈستىدە، جەڭگاھلاردا بالىلىق چاغلىرىڭنى ئۆتكۈزگەنلىكىڭنى ئۇنتۇپ قالمىغانسەن؟ سەن بېسىپ ئۆتكەن يوللار بەك ئۇزۇن…

— ئۇنتۇپ قالمىدىم خان ئاتا، — دېدى شاھزادە مەغرۇر ھالدا. ئۇنىڭ چىرايى ئاپئاپتەك ئوچۇق ئىدى، — ئوخسى[3]، جەيھۇن دەريالىرىغا چۆمۈلۈپ ئوينىغىنىم ھازىرمۇ ئېسىمدە. بەراكوھ[4] تېغىغا چىققانلىقىم، ئۇنىڭدىن كېيىن قانچە - قانچە

---

[1] ھەرەم قەسرى - پادىشاھ جەمەتىلا تۇرىدىغان قورۇ - جاي.
[2] دەستار — سەللە.
[3] ئوخسى، جەيھۇن - ئۆزبېكىستاندىكى دەريا ئىسىملىرى.
[4] بەراكوھ - قىرغىزىستاندىكى بىر تاغ نامى.

تاغ - دەريالاردىن ئۆتۈپ قەشقەرگە كەلگەنلىكىمىز، ئانامنىڭ توسقىنىغا قارىماي بارگاھدىن چىقىپ، مىرزا ئابابەكرى سىپاھلىرىغا ئوق ئاتقىنىمنى ئېسىمدە، ئۇ چاغدا جەڭ بەك قىزىپ كەتكەنىدى. ئەمدى چوڭ بولغان چېغىمدا ئۇنداق شىددەتلىك جەڭلەرگە قاتنىشىش نېسىپ بولمايۋاتىدۇ.

سەئىدخاننىڭ ئابدۇرېشىتخانغا زوقى كەلدى. زەركىمخاپ تونىنى خاس مەھرەمىگە بەردى - دە، غۇلاچ كېرىپ ئوغلىنى قۇچاقلىدى.

— سەن جەڭ قۇچىقىغا تۇغۇلغان ئوغلۇم، تېخى ئەمدىلەتىن ياشلىق بوسۇغىسىغا قەدەم قويدۇڭ، ئاللا سالامەت قىلسىلا، ئارزۇ چوققىسىغا جەزمەن تۇغ قادايسەن، سەبىرلىك، جۇرئەتلىك بولغىن.

— سۆزلىرىنى ئېسىمدە تۇتىمەن خان ئاتا، نېمە دېمەكچى بولغانلىرىنى ھەم چۈشەندىم. بۇ قېتىم شىكارغا چىقىشىم تاماشا ئۈچۈنلا بولماستىن، بەلكى يادىن ئوق ئۈزۈش، قىلىچۋازلىق ماھارىتىمنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ئەمەلدە كۆرسىتىپ، بەگ ئەتكىلىرىم ۋە ئۇستازلىرىمنىڭ سىنىقىدىن ئۆتۈش ئىدى.

— ئۆتتۈڭمۇ ئوغلۇم؟

— ئۆتتۇم خان ئاتا.

— ئوۋلىغىنىڭ قۇشمۇ، ئوتخور ھايۋانمۇ؟

— قۇشمۇ بار، ئوتخور، گۆشخور ھايۋانلارمۇ بار، يەنە بىر مۆڭگۈزلۈك يىلاننىمۇ ئوۋلىدىم. ئۇنى ئۆزلىرىگە سوۋغا قىلىپ ئېلىپ كەلدىم خان ئاتا.

— يىلان ئوۋلىدىم؟ قىزىققۇ، قانداق يىلان ئوۋلىدىڭ؟ — سەئىدخاننىڭ قويۇق، قارا قاشلىرى كۆتۈرۈلۈپ، كۆزلىرى يوغان ئېچىلدى، ئۇ ئابدۇرېشىتخاننىڭ قولىنى تۇتۇپ، يىلان قېنى دېگەندەك قاراپ قويدى.

— ئوۋلىغىنىم يىلانلارنىڭ پادىشاھى ئىكەن، بېشىدا

مۆڭگۈزى بار تېخى، — شاھزادە يۈگەكنى ئېچىپ كۆرسەتتى. ئۆز ۋىنلىقى بىر غۇلاچ كەلگۈدەك قىزغۇچ چار يىلان ئۇنىڭ قولىدا ساڭگىلاپ تۇراتتى.

— مانا! راستىنلا مۆڭگۈزى بار ئىكەن. يىلانلارنىڭ پادىشاھى مانا شۇنداق مۆڭگۈزلۈك بولىدۇ. يارايسەن بالام، — سەئىدخان تەختكە چىقىپ ئوغلىنى يېنىدا ئولتۇرغۇزدى، — ئامەتلىك ئىكەنسەن. بۇ سوۋغىنى قوبۇل قىلدىم. ئەمدى بۇنى ئۆز نامىمدىن ساڭا تارتۇق قىلىمەن. بېشىنى ئۆزۈۋېلىپ يېنىڭدا ساقلا، نۇسرەت ساڭا يار بولغاي. ئۇنىڭ تېنىنى توغراپ ھەلەپكە ئارىلاشتۇرۇپ، شىكارغا مىنىپ بارغان ئېتىڭغا يېگۈزگىن، كېسەل بولمىغاي.

— ماقۇل ئاتا.

ئابدۇرېشىتخان تەختتىن چۈشۈپ، بىلىگە ئېسىقلىق خەنجەر بىلەن يىلاننىڭ بېشىنى كېسىۋالدى. سەئىدخاننىڭ كۆرسىتىشى بىلەن تەخت قۇببىسى[1] ئۈستىگە يىلاننىڭ مۆڭگۈزلۈك بېشىنى ئىلىپ قويدى. شامالداپ قۇرۇسۇن، دېگەن بولسا كېرەك.

يەردە سوزۇلۇپ ياتقان يىلان تېنىنى ئاتقا يېگۈزۈش ئۈچۈن خاس مەھرەم ئىلىپ چىقىپ كەتتى.

— ئېزىز ئوغلۇم، — دېدى سەئىدخان يېنىدا ئولتۇرغان شاھزادىنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇپ، — قەشقەر، يەركەن، خوتەندە، كەشمىر ھەداخشان، دەشتى قىپچاق دىيارىدا، ئاقسۇ، كۇچار، تارىم دالىسىدا قىرىق يىل ھۆكۈمرانلىق قىلغان سولتان مىرزا ئابابەكرىنى تەختتىن چۈشۈرۈپ، خانلىقىمىزنى قولغىنىمىزغا ئۈچ يىلدىن ئاشتى. زۇلۇمدىن قۇتۇلغان خالايىق روناق تاپماقتا. شۇنى ئېسىڭدە تۇتۇشۇڭ كېرەككى، غەپلەت ھەرقاچان مەغلۇبىيەتكە ھامىلدار، بىز ھوشيار بولمىساق،

---

[1] تەخت قۇببىسى ـ گۈمبەز شەكلىدە چىقىرىلغان سايىۋەن.

تەرەپ ـ تەرەپتىن كۆز تىكىۋاتقان دۈشمەننىڭ ئالقىنىغا چۈشۈپ قېلىشىمىز مۇمكىن، — سەئىدخان سۆزىنى توختىتىپ ئوغلىغا قارىدى. ئابدۇرېشىتخان قوشۇمىسىنى تۈرۈلگەن ھالدا دىققەت بىلەن سەما بولۇپ ئولتۇراتتى، خان ئاتىسىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى نەچچە قېتىم ئاڭلىغاچ، ئۇنىڭدىمۇ جاسارەتلىك پادىشاھ بولۇش ئارزۇسى تۇغۇلغانىدى. سەئىدخاننىڭ ھېكمەتلىك سۆزلىرىنى تىڭشاشقا خۇشتار ئىدى. ئۇ شۇدەم تەقەززالىق چىقىپ تۇرغان نەزەرى بىلەن «قېنى گەپلىرىنى داۋاملاشتۇرسىلا ئاتا» دېگەن مەنادا قارىدى. سەئىدخان ئۇنىڭ مۆرىسىنى بېسىپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بالام، مۇشۇ كۈنلەردە تۇرپان خانى بولغان ئاكام مەنسۇرخان خانلىقىمىزنى ئىلىكىگە ئېلىش كويىدا بولۇۋېتىپتۇ. بۇ ۋاقىتقا قەدەر بۇ قېرىنداشىمنى دۈشمەن ئورنىدا كۆرگىنىم يوق، بەلكى ئاتا ئورنىدا كۆرۈپ كېلىۋاتىمەن، مۇشۇ ياخشى تىلىكىمنى ئەلچى ئارقىلىق ئۇنىڭغا بىلدۈرۈپ قويغۇم كېلىۋاتىدۇ. سېنى شىكاردىن چاقىرتىپ كېلىشىمنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئۇستازىڭ مىرزا ھەيدەر، تاغاڭ قاناتبەگ بىلەن بىللە تۇرپانغا بارسەن. گۆدەكلىك چاغلىرىڭدا ماڭغان يولدا يەنە يۈرۈپ كەلگىن، بولامدۇ؟

— خوپ خان ئاتا، ئەمرلىرىنى بەجا كەلتۈرگەيمەن.

— ئاناڭمۇ ماقۇل بولدى، ئەمدى چىقىپ سەپەر تەييارلىقىنى قىل. بۇ يىلان مۈڭگۈزىنى يېنىڭدىن ئايرىما، ئۆگۈنلۈككە ـ سەيشەنبە سەھەر يولغا چىقىسىلەر.

— باش ئۇستىگە خان ئاتا، — ئابدۇرېشىتخان تەخت قۇببىسىدىن يىلان مۈڭگۈزىنى ئېلىپ، ئۆز قەسرىگە ماڭماقچى بولۇپ تۇرۇۋېدى، خاس ھۇجرىدىن چىققان گۈلسىما سۇلتانبېگىم:

— شاھىم، كەچلىك تاماق تەييار بولۇپتۇ، ئوغلىمىزمۇ بىز بىلەن بىرگە ھەم داستىخان بولسۇن، — دەپ توختىتىۋالدى.

بۇ چاغدا كەچكى شەپەق قەسىر دېرىزىلىرىگە جۇلا تاشلىغانىدى.

3

دۇنيادا ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئاجايىپ - غارايىپ نەرسىلەر ئاز ئەمەس. ئابدۇرېشىتخان تۇرپانغا يېڭى بارغاندا كارىزنى كۆرۈپ ھەيران قالدى.

كۆزنىڭ دەسلەپكى كۆنلىرى بولغاچقىمۇ، يەركەنگە نىسبەتەن تۇرپان ياز كۈنىدەكلا ئىسسىق ئىدى. شاھزادە ھەر كۈنى كۈن قىيام بولغاندا كارىزغا چۈشۈپ بىر نەچچە سائەت سالقىنداپ چىقاتتى. ئۇنىڭ بىلەن ئۇستازى مىرزا ھەيدەر، تاغىسى ئەمىر قاناتبەگلەر، مەنسۇرخاننىڭ ۋەزىر، ياساۋۇللىرىمۇ بىرگە بولاتتى. خاس نۆكەرلىرىنىڭ سەردارى بولغان ئوسمانبەگ ئۇنىڭدىن بىر قەدەممۇ نېرى بولمايتتى.

مەنسۇرخان ئۇلارنى ئاستانىدىكى باغۇ بوستانلىق يازلىق ئوردىسىدا كۈتۈۋالغانىدى. سەئىدخان ئەۋەتكەن نۇرغۇن سوۋغا - سالاملارنى تاپشۇرۇۋېلىپ، ئابدۇرېشىتخانغا ئالاھىدە مېھرىبانلىق كۆرسىتىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭغا ۋەزىرلىرىنى قوشۇپ، «ئەسھابىل كەئبەلىرىم» نى، ئىدىقۇت شەھەر خارابىسىنى، بېزەكلىكنى كۆرسەتتى ۋە سەيلە قىلدۇردى. ئورۇنلۇق گەپ - سۆزى، تەمكىنلىكى، قەيسەرلىكى، كېلىشكەن قەددى - قامىتى، خۇش مىجەزى بىلەن بۇ ياش شاھزادە مەنسۇرخانغا بارغانسېرى يېقىپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ تۇرپانغا خان بولغاندىن كېيىن، ئاۋامنى[1] ھەرىكەتلەندۈرۈپ كولاپ پۈتتۈرگەن چوڭ كارىزغا ئابدۇرېشىتخاننى ئۆزى ئېلىپ چۈشتى. ئۇلارغا

---

[1] ئاۋام - ئامما، خەلق، پۇقرا دېگەن مەنىدە.

خانش زەينەپ سۇلتانبېگىم، مەنسۇرخاننىڭ كەنجى قىزى ئون ئۈچ ياشلىق گۈلنىگاربېكە ھەمراھ بولۇپ بىللە چۈشكەنىدى. بۇ قىز ئەركە چوڭ بولغاچقا ناھايىتى شوخ، شار - شۇر ئىدى. ئۇ شاھزادە بىلەن ئوينىشىپ سۇ چاچتى. كارىزنىڭ باش تەرىپىگە بېرىپ، ئالما تاشلىۋىدى، ئۇنى ئابدۇرېشىتخان سۇزۇۋالدى...

زۇمرەتتەك سۇزۇك كارىز سۈيى، ھېچقانداق يەردە ھېس قىلىپ باقمىغان راھەتبەخش سالقىنلىق شاھزادىنى ئاجايىپ ھۇزۇرلاندۇردى.

ئابدۇرېشىتخان بۈگۈنمۇ ئوسمانبەگ، ئەكرەملەرنى ئېلىپ كارىزغا چۈشتى.

زىلال سۇ كۆۋەجەپ، ئويناقشىپ ئاقماقتا ئىدى. ھەرخىل رەڭلىك تاشلار سۇ ئاستىدىن رەڭگارەڭ مارجاندەك كۆرۈنەتتى. كارىزنىڭ ئالاھىدە گىرۋەك چىقىرىلغان يېرىگە ئابدۇرېشىتخاننىڭ بەھۇزۇر سالقىنلىشى ئۈچۈن زىلچا، يىكەنداز سېلىنغانىدى، ئۇ كېلىپ ئولتۇردى.

— ئوسمانبەگ ئاغا، يەر ئۈستى ئوتتەك قىزىق، يەر ئاستى مۇز تاغ باغرىدەك سالقىن ئەجەب دىيار ئىكەن - ھە! ئىنىم رۇستەمبەگنى ئالغاچ كەلگەن بولساق، كۆڭلى ئېچىلىپ قالار ئىكەن، — دېدى شاھزادە قارا كۆزلىرىنى كارىزنىڭ ئىككى تەرىپىگە يۈگۈرتۈپ.

— رۇستەمبەگ خانلىق مەدرىستە ئوقۇۋاتسا، ئاتلىرى ماقۇل بولامتىمۇ شاھزادە، ئەجەب ئۇنى ئەسلەپ قالدىلىغۇ؟

ئوسمانبەگ مەرھۇم ئاكىسى ئەلىبەگنىڭ ئوغلى رۇستەمبەگنى شاھزادىنىڭ ياد ئەتكىنىدىن ھەم ھەيران قالدى، ھەم خۇشال بولدى.

سۇلتان مىرزا ئابابەكرىنى تىبەتتىن ئېلىپ كېلىۋېتىپ، ئۈچ ئېلىش غەرىزى بىلەن يولدا ئۆلتۈرۈۋەتكەن سەردار ئەلىبەگنى خاننىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىش جىنايىتى بىلەن

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com